

ZBIGNIEW WILCZEK, EDYTA SIERKA,
BARBARA PŁASZCZYK-WILCZEK

Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody
Uniwersytet Śląski
40-032 Katowice, ul. Jagiellońska 28

Projektowane rezerваты przyrody Pogórza Śląskiego

Pogórze Śląskie to obszar, na którym naturalna roślinność, na skutek działalności człowieka, uległa znacznym przekształceniom. Historycznie panującym zbiorowiskiem (Zając 1992) na tym obszarze był grąd, jedynie północne stoki wzgórz porastała żyzna buczyna karpacka, a tam gdzie gleby są uboższe, mogły występować zbiorowiska borowe z przewagą dębu. W dolinach większych rzek i potoków rozwijały się natomiast różnego typu lasy łąkowe: łągi wierzbowo-topolowe i łągi podgórskie z turzycą zwisłą *Carex pendula* i turzycą zgrzeblową *C. strigosa* – gatunkami rzadko występującymi w Karpatach.

Jednak warunki, sprzyjające rozwojowi rolnictwa na tym terenie, przyczyniły się do ograniczenia powierzchni zbiorowisk leśnych jedynie do miejsc trudnodostępnych i nieprzystadnych pod uprawy. Dlatego istotne stało się objęcie ochroną nielicznych już kompleksów leśnych, charakterystycznych dla Pogórza Śląskiego. Dotychczas na terenie Pogórza Śląskiego utworzono 8 rezerwatów przyrody (Dennis i siuk 1985, Wika 1999). Są to rezerваты leśne: „Kopce” w Cieszynie-Markłowicach i „Zadni Gaj” w Cisownicy (gm. Golezów), „Skarpa Wiślicka” w Wiślicy (gm. Skoczów), „Morzyk” i „Dolina Łańskiego Potoku” w Grodźcu Śląskim (gm. Jasienica) oraz rezerваты florystyczne: „Lasek Miejski nad Olzą” i „Lasek Miejski nad Puńcówką” w Cieszynie a także „Góra Tuł” w Lesznej Górnej (gm. Golezów). W obecnie istniejących rezerwach przyrody, zlokalizowa-

nych głównie w zachodniej części Pogórza Śląskiego, chroni się większość zbiorowisk leśnych charakterystycznych dla tego mezoregionu, a także stanowiska rzadkich gatunków roślin: cisa *Taxus baccata*, cieszynianki wiosennej *Hacquetia epipactis*, obrazków alpejskich *Arum alpinum* oraz licznych gatunków storczykowatych *Orchidaceae* (Wilczek 1998).

Obszarami kwalifikującymi się do ochrony rezerwatowej, usytuowanymi w środkowej oraz południowej części Pogórza Śląskiego, są kompleksy leśne: „Grabówka” w Rudzicy; „Łukaszowe Gaje” w Świętoszówce i „Łabajska” w Dzięgielowie (ryc. 1). Wszystkie wymienione obiekty położone

Ryc. 1. Lokalizacja projektowanych rezerwatów przyrody. – Location of the proposed nature reserves. 1 – Grabówka, 2 – Łukaszowe Gaje, 3 – Łabajska

są na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego”, który został utworzony Zarządzeniem nr 30 Dyrektora Generalnego Zarządu Lasów Państwowych z dnia 19.12.1994 r. Podstawowym celem LKP jest wprowadzenie do praktyki zasad sterowania gospodarką leśną w warunkach pełnego rozpoznania wymogów ochrony przyrody, w przyrodniczo zwartej przestrzeni leśnej, stanowiącej ogniwo większego systemu ekologicznego. Podstawę działań

związanych z ochroną różnorodności biologicznej, na terenie LKP, stanowi system obiektów objętych różnymi formami ochrony przyrody. Utworzenie nowych rezerwatów przyrody, których krótką charakterystykę przedstawiono poniżej, przyczyni się do wzbogacenia liczby obszarów chronionych na Pogórzu Śląskim oraz ich bardziej równomiernego rozmieszczenia co jest zgodne z założeniami LKP „Lasy Beskidu Śląskiego”.

„Grabówka”

Proponowany do ochrony kompleks leśny w Rudzicy-Grabówce, usytuowany jest w środkowej części Pogórza Śląskiego. Zajmuje powierzchnię 34,26 ha i położony jest w przedziale wysokości od 266 do 315 m n.p.m., w gminie Jasienica, na terenie należącym do nadleśnictwa Bielsko, obrębu Wapienica i leśnictwa Grodziec. Oddziały i pododdziały leśne wchodzące w skład proponowanego rezerwatu to: 58f, g, h, i, j, n, 59b, c, d, f, g, h, i, j.

Obszar proponowany do objęcia ochroną rezerwatową charakteryzuje się dobrze zachowaną szatą roślinną. Na terenie projektowanego rezerwatu odnotowano występowanie 127 gatunków roślin naczyniowych, w tym gatunku rzadkiego w skali kraju i umieszczonego w *Polskiej Czerwonej Księdze Roślin*, którym jest turzyca zgrzeblowata (Baryla, Czyłok 2001). We florze projektowanego rezerwatu „Grabówka” stwierdzono występowanie 8 gatunków roślin naczyniowych podlegających prawnej ochronie gatunkowej. Ochronie ścisłej podlega 5 gatunków; są to: liczydło górskie *Aruncus sylvestris*, podrzeń żebrowiec *Blechnum spicant*, wawrzynek wilczyłyko *Daphne mezereum*, bluszcz pospolity *Hedera helix* i gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*; natomiast 3 gatunki podlegają ochronie częściowej: kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, przytulia wonna *Galium odoratum* i konwalia majowa *Convallaria majalis*. Za najcenniejsze wartości przyrodnicze projektowanego rezerwatu „Grabówka” uznano znaczne zróżnicowanie zbiorowisk leśnych, wyrażające się występowaniem dobrze zachowanych zespołów leśnych: podgórskiego łągu jesionowego *Carici remotae-Fraxinetum*, grądu subkontynentalnego *Tilio cordatae-Carpinetum betuli*, kwaśnej buczyny niżowej *Luzulo pilosae-Fagetum* i żyźnej buczyny karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* (Wilczek, Cybulski 1995).

„Łukaszowe Gaje”

Projektowany rezerwat „Łukaszowe Gaje” zajmuje powierzchnię: 12,92 ha i położony jest w zakresie wysokości od 320 do 355 m n.p.m. w gminie Jasienica, na terenie nadleśnictwa Bielsko, w obrębie Wapienica i leśnictwie Grodziec, obejmując następujące oddziały i pododdziały leśne: 61a, b, c, d.

Celem utworzenia tego rezerwatu jest ochrona naturalnych zbiorowisk leśnych: grądu subkontynentalnego i łągu olszowo-jesionowego *Fraxino-Alnetum*, porastających teren źródliskowy o cennych walorach przyrodniczych.

Na obszarze tym występuje 160 gatunków roślin naczyniowych. Ochronie ścisłej podlegają 3 gatunki: bluszcz pospolity, listera jajowata *Listera ovata*, barwinek pospolity *Vinca minor*, częściowej natomiast 5 gatunków: kopytnik pospolity, przytulia wonna, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, kalina koralowa *Viburnum opulus* i kruszyna pospolita *Frangula alnus*. Ponadto na omawianym terenie rosną drzewa o wymiarach pomnikowych, takie jak: czereśnia dzika *Cerasus avium* o średnicy 97 cm w pierśnicy; dwa graby *Carpinus betulus* o średnicy odpowiednio 66 i 67 cm; wiąz górski *Ulmus glabra* o średnicy 80 cm i topola czarna *Populus nigra* o średnicy 104 cm (Wilczek i in. 1996).

„Łabajska”

Obszar leśny projektowany do ochrony w formie rezerwatu leśnego „Łabajska” usytuowany jest w sąsiedztwie zamku w Dzięgielowie, stanowiąc dla niego istotne tło krajobrazowe. Proponowany rezerwat zajmuje powierzchnię 29,65 ha i położony jest w przedziale wysokości od 355 do 380m n.p.m., w gminie Golezów, na terenie Nadleśnictwa Ustroń, obrębu Ustroń i leśnictwa Dzięgielów oraz następujących oddziałów i pododdziałów leśnych: 119c, f, g, h, i, j, 121b, c, d, f, k.

Celem utworzenia rezerwatu „Łabajska” jest ochrona naturalnych zbiorowisk leśnych z licznym udziałem chronionych gatunków roślin oraz drzew o wymiarach pomnikowych.

Na terenie projektowanego rezerwatu stwierdzono 190 gatunków roślin naczyniowych. Ze względu na leśny charakter rezerwatu dominują tu gatunki charakterystyczne dla

żyźnych lasów liściastych. Ogółem 12 gatunków podlega ochronie prawnej, w tym ochronie ścisłej 8 gatunków i są to: zimowit jesienny *Colchicum autumnale*, śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis*, wawrzynek wilczelyko, bluszcz pospolity, kukulka Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*, listera jajo-wata, podkolan biały *Platanthera bifolia* i lilia złotogłów *Lilium martagon*; częściowej natomiast 4 gatunki: przytulia wonna, kopytnik pospolity, pierwiosnek wyniosły i kalina koralowa.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w obrębie 140-letnich starodrzewi rosną drzewa o wymiarach pomnikowych: buki o średnicach odpowiednio 320 i 345 cm; wiąz górski *Ulmus glabra* o średnicy 292 cm; jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* o średnicy 286 cm; jawory *Acer pseudoplatanus* o średnicach 309 i 342 cm.

Na obszarze projektowanego rezerwatu obserwuje się typowy układ przestrzenny zbiorowisk leśnych, przejawiający się występowaniem łągów w dolinach potoków, grądów na zboczach dolin oraz buczyny na grzbiecie wzgórza (Wilczek i in. 1997).

Projekty omawianych rezerwatów zostały złożone u Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Bielsku-Białej, skąd po reformie administracji zostały przekazane do Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, gdzie czekają na zatwierdzenie przez Wojewodę.

Obszary projektowanych rezerwatów, ze względu na położenie w pobliżu dróg i obszarów zabudowanych, są łatwo dostępne, co predysponuje je do realizowania funkcji społecznych i dydaktycznych.

SUMMARY

Proposed nature reserves of the Silesian Foreland

This paper presents projects of nature reserves of the Silesian Foreland. The "Grabówka" forest nature reserve (total area 34,26 ha) is situated in the central part of the Silesian Foreland (the Grodziec forestry). Its flora contains about 127 species, including 8 protected ones. The "Łukaszowe Gaje" forest nature reserve (total area 12,92 ha) is located in the area of Jasienica commune (the Grodziec forestry). Its flora contains 160 species (8 species are protected). The "Łabajska" proposed forest nature reserve

(total area 29,65 ha) is situated near Dziegielów castle in the commune of Goleśzów (the Ustroń forestry). The flora of this reserve contains 190 species, 12 species are protected by law.

PIŚMIENNICTWO

Baryła J., Czyłok A. 2001. *Carex strigosa* Huds. – turzyca zgrzeblowata. W: (red. Kaźmierczakowa R., Zarzycki K.) *Polska Czerwona Księga Roślin*. Inst. Bot. PAN im. W. Szafera, Kraków, ss. 504–505.

Denisiuk Z. 1985. Szata roślinna województwa bielskiego. *Studia Ośr. Dokum. Fizjogr.*, 13: 51–85.

Wika S. (red.) 1999. *Lasy województwa śląskiego*. Wyd. Kubajak, Krzeszowice.

Wilczek Z., Cybulski M. 1995. rkps. *Projekt rezerwatu przyrody „Grabówka” w Rudzicy*. Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Śląski, Katowice.

Wilczek Z., Cybulski M., Wojtoń T. 1996. *Projekt rezerwatu leśnego „Łukaszowe Gaje” na Pogórzu Śląskim*. Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Śląski, Katowice, rkps.

Wilczek Z., Płaszczyk-Wilczek B., Cybulski M. 1997. rkps. *Projekt rezerwatu przyrody „Łabajska” w Dziegielowie*. Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Śląski, Katowice.

Wilczek Z. 1998. *Roślinność rezerwatów przyrody województwa bielskiego*. W: (red. Błarowski A.) *Osobliwości szaty roślinnej województwa bielskiego*. COLGRAF-PRESS, Poznań: 92–105.

Zajac M. 1992. *Stosunki geobotaniczne południowej części Kotliny Oświęcimskiej i zachodniej części Pogórza Śląskiego*. Cz. III. *Historia roślinności i przynależność geobotaniczna badanego terenu*. Zesz. Nauk. UJ, Prace Bot. 24.